

مقایسه یادگیری مجازی با یادگیری سنتی

دکتر علی اصغر ماشینچی^۱ و زهره علیزاده*^۲

۱. استاد یار گروه علوم تربیتی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد لامرد، لامرد، ایران Mashinchi56@gmail.com

۲. آموزگار ابتدایی اداره آموزش و پرورش مهر - فوق‌لیسانس برنامه ریزی درسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد لامرد، گروه علوم تربیتی، ایران (نویسنده

مسئول) ZohrehAlizadeh@mihanmail.ir

چکیده

سابقه و هدف: نحوه کار آموزش سنتی در نظر همگان آشنا به نظر می‌رسد. یک کلاس درس فیزیکی همراه با تخته کلاسی و یک معلم و چندین دانش آموز که به صورت حضوری سر ساعت خاصی در کلاس درس حضور پیدا می‌کنند و معلم نیز مطالب درسی را آموزش می‌دهد.

مواد و روشها: مطالعه حاضر از نوع توصیفی تحلیلی^۱ است و پس از بررسی مفاهیم با ارائه نتایج به پیشنهادات کاربردی پرداخته شده است. روش تحقیق حاضر توصیفی و روش گردآوری اطلاعات آن، کتابخانه ای است. بدین صورت که از منابع کتابخانه ای نظیر: کتاب، مقاله، منابع خارجی و ... و آموخته های محقق استفاده شده است.

یافته ها: از نظر این پژوهش در این کلاسها از فراگیران خواسته می‌شود که در بحث ها و فعالیت های گروهی شرکت کنند. مسائل را حل کنند و به ارزیابی آن پردازند. این فعالیت ها، آنها را اجتماعی تر و فعالتر می‌کند. در این کلاسها همه چیز تحت کنترل معلم انجام می‌پذیرفت و کل فرایند یادگیری در یک محیط کنترل شده بود. اما در آموزش مجازی، زمان و مکان دیگر محدودیت نمی‌آورند و مسئله ساز نیستند.

نتیجه گیری: از مباحث ایراد شده نتیجه گرفته می‌شود که انعطاف پذیری از ویژگیهای اصلی آموزش مجازی است و دانش آموزان می‌توانند هر ساعت از روز را برای یادگیری انتخاب کنند. این شیوه آموزشی مورد پسند کاربر قرار می‌گیرد و باعث می‌شود جدیدترین و پیشرفته ترین دوره های ارائه داده شود. در هر دوره مطالب به روز رسانی می‌شود که این خود باعث افزایش بار علمی فراگیر می‌شود.

واژه‌های کلیدی: آموزش مجازی، دانش آموزان، آموزش سنتی، یادگیری، کلاس درس.

^۱ analytic-descriptive

مقدمه

نرم افزارهای یادگیری آنلاین زیادی طراحی شده که افراد می توانند از آن بهره ببرند که آنها را قادر می سازد از ابزارهای مختلفی استفاده کنند که یادگیری را موثرتر و لذت بخش تر می کند. تفاوت اصلی کلاسهای سنتی با مجازی در استفاده گسترده از فناوری است. ابزار مورد استفاده کلاسهای سنتی، تخته کلاسی و گچ و ماژیک و کلاس درس و محیط مدرسه بود اما ابزار مورد استفاده کلاسهای آموزشی، اینترنت و رایانه و تلفن همراه و تصاویر ویدئویی و تصاویر متحرک و ... است. این تفاوت اشکار قطعاً نتیجه آشکاری نیز در پی دارد [۱]. پیشرفت تحصیلی به معنای ارتقای علمی یک دانش آموز می باشد. وقتی یک دانش آموز از لحاظ تحصیلی یک روند ثابت یا رو به صعودی دارد ولی بعد از مدتی با توجه به بعضی شرایط از لحاظ تحصیلی رشد می کند یعنی به پیشرفت تحصیلی نائل شده است. این عوامل مختلف هستند ولی به طور کلی عوامل اقتصادی، روحی، اجتماعی، خانوادگی از مهمترین عوامل مهم هستند. یک کلاس درس را وقتی می توان موثر دانست که پیشرفت تحصیلی در آن رخ دهد [۲]. اصطلاح پیشرفت تحصیلی به جلوه‌ای از وضعیت تحصیلی دانش آموز یا دانشجو اشاره دارد، این جلوه ممکن است نشان دهنده نمره برای یک دوره، میانگین نمرات برای مجموعه‌ای از دوره‌ها در یک درس یا میانگین نمرات دوره‌های مختلف باشد. در مجموع میزان پیشرفت تحصیلی و افت آن یکی از ملاک‌های کارایی نظام آموزشی است. بنابراین تحلیل این عوامل و تجسس در علل موجود آن یکی از اساسی‌ترین موضوعات پژوهشی در نظام آموزش و پرورش و آموزش عالی است. از طرف دیگر پیشرفت تحصیلی به عنوان یکی از متغیرهای وابسته مورد توجه قرار گرفته است. یادگیری و پیشرفت تحصیلی در گرو عوامل بی‌شمار و مجموعه‌ای از فرایندهای است که به سادگی قابل تشخیص و کنترل نمی‌باشند. عوامل مربوط به خانواده، همسالان، محیط مدرسه و جامعه، هر یک در زمره عوامل مولد و مستعد کننده عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان و دانش‌جویان می‌باشند. بنابراین برای تحلیل و بررسی عواملی که باعث موفقیت تحصیلی می‌شوند، شبکه‌ای از تأثیر و تأثرات، قابل طرح است که به سادگی قابل تفکیک نبوده و لزوماً نوعی همه جانبه نگری را طلب می‌نماید [۳]. در بررسی عوامل مؤثر مرتبط با پیشرفت تحصیلی باید به دو دسته عوامل، عوامل مربوط به دانش آموز یا دانشجو یا ویژگی‌های فردی و عوامل مربوط به مدرسه و نظام‌های آموزشی اشاره نمود. به عبارتی پیشرفت تحصیلی، گاه به علت خصایص، ویژگی‌ها و شاخص‌های ذهنی، اجتماعی و عاطفی خود دانش آموز یا دانشجو است. گاهی به علت کارکردهای مدرسه و دانشگاه و نظام درونی نظام‌های آموزشی. البته بین این دو دسته از عوامل، تعامل برقرار است و تفکیک کردن آن‌ها صرفاً صوری است [۴].

روش پژوهش

روش پژوهش در این مطالعه از نظر ماهیت، کیفی [۱۷] و از نقطه نظر، شیوه ی گردآوری اطلاعات، از نوع کتابخانه ای- اسنادی است [۱۰]. روند انجام پژوهش نخست با مراجعه به منابع معتبر و مرتبط داخلی و خارجی در زمینه ی موضوع پژوهش انجام گرفت. پس از آن، ضمن بررسی محورهای اساسی، کلیدواژه ها و مفاهیم بنیادی آن گزیده شدند؛ و در ادامه به جایگاه و ارتباط مفاهیم پرداخته شد. این روش تحقیق از نوع روش تحقیق نظری است که با روش تحلیل محتوا و با رویکرد کیفی انجام گرفته است. ابزار جمع آوری اطلاعات، فیشهای برداشت شده از کتب گوناگون و از طریق مطالعه کتابخانه ای بوده است. قلمرو تحقیق، کلیه منابع اصلی و دست اول و همچنین منابعی بوده است که دیگران به صورت نقد در خصوص آنها تدوین نموده و به زبان های انگلیسی و فارسی بوده است. در این مورد محقق به سراغ منابع اولیه و کتاب ها، آثار و نوشته های دست اولی که به طور مستقیم و غیر مستقیم به موضوع اشاره نموده رفته است. بر اساس تحلیل منابع، یافته های پژوهش را ارائه داده است و در نهایت این یافته ها را مورد بحث قرار داده است. شیوه انتخاب منابع که مبنا تحلیل قرار گرفته است، عمدتاً اصالت منبع، موثق بودن و مرجعیت نویسنده یا نویسندگان بوده است. همچنین قابلیت دسترسی به منابع نیز وجهه نظر قرار گرفته است. روش تحقیق به منظور وصول به اهداف، روش توصیفی - تحلیلی است که در آن ضمن توصیف اطلاعات جمع آوری شده، اطلاعات نیز مورد تحلیل قرار گرفته است. گرد آوری اطلاعات با روش کتابخانه ای صورت گرفته است. در این روش اطلاعاتی گردآوری می شود که به لحاظ ماهیت کیفی اند و در کتابخانه نگهداری می شوند. منابع کتابخانه ای مورد استفاده عبارتند از کتاب، مقاله و دیگر آثار مکتوب اعم از کاغذی و الکترونیکی و بخشی از گرد آوری

اطلاعات در روش مذکور از طریق فیش نویسی صورت گرفته است. در شیوه پردازش اطلاعات عمدتاً از استنتاج یا استدلال استفاده شده است. برای سازماندهی هرچه بهتر تحقیق بر اساس سوالات اصلی و فرعی، ابتدا مفهوم شناسی موضوع و سپس تحلیل محتوا مورد بحث قرار می‌گیرد و در پایان به جمع بندی و نتیجه گیری بحث می‌پردازیم.

مبانی نظری

خلاقیت در تدریس مجازی

امروزه بحث آموزش مجازی بسیار داغ است و اکثر دانش آموزان و معلمان درگیر این مساله شده اند و متقابلاً تعدادی از افراد نیز در برابر پذیرش این نوع از آموزش مقاومت نشان می‌دهند. چه بسا تحقیقات اخیر نشان داده است که استفاده از تکنولوژی در آموزش، عملکرد دانش آموزان را به نحو موثری بهبود بخشیده، اگرچه روش های تدریس قدیمی و برگزاری کلاس های حضوری هنوز متداول تر از کلاسهای مجازی و آنلاین هستند، اما با توجه به شرایط فعلی و شیوع ویروس کرونا بسیاری از مدارس و موسسات آموزشی درصدد برگزاری کلاس های مجازی و آنلاین برآمدند [۵].

اهمیت خلاقیت و ابتکار در تدریس مجازی

آموزش در کلاس های مجازی برای دانش آموزانی که قبلاً در کلاس های حضوری آموزش دیده اند و در تعامل و ارتباط مستقیم با معلم و همکلاسی هایشان بوده اند کمی دشوار است و شاید پس از گذشت چند جلسه اول، کلاس مجازی جذابیت خود را از دست داده و ممکن است خسته کننده و ناکارآمد به نظر برسد. علاوه بر این یادگیری موثر نیازمند فضای پویا است و خلاقیت مستلزم به وجود آمدن این فضای پویا می باشد و اما این هنر معلم است که با روش های مختلف و به کارگیری خلاقیت در تدریس باید جذابیت لازم را در آموزش مجازی برای دانش آموزان به ارمغان بیاورد. خلاقیت در تدریس مجازی از جمله عوامل مهم و تاثیرگذار در موفقیت آموزش مجازی می باشد. لذا در ادامه این مطلب به بررسی راهکارهای ابتکاری در تدریس مجازی خواهیم پرداخت. وقتی می شنویم که یک دانش آموز از ناکارآمد بودن آموزش مجازی صحبت می کند به معنای این است که آن آموزش مجازی نتوانسته است به نیازهای علمی او پاسخ دهد. بنابراین در برابر آن مقاومت می کند و با بی میلی بر سر کلاسهای مجازی می نشیند. علت آن این است که این دانش آموزان نتوانسته است با آموزش مجازی ارتباط برقرار کند و وقتی این اتفاق می افتد که فضای مجازی در نظر گرفته شده برای آموزش خالی از تنوع و خلاقیت بوده باشد و ابتکار عملی در شیوه تدریس وجود نداشته باشد که در این مورد نقش معلم برای ایجاد خلاقیت پررنگ تر می شود [۶].

یادگیری و خلاقیت

یادگیری و خلاقیت از جمله عنصرهای مهم برای پیشرفت یک کشور است. خلاقیت را شاید بتوان بهترین سطح یادگیری بشر به بالاترین توانمندی تفکر و محصول نهایی ذهن و اندیشه انسان دانست. از سازمان هایی که امروزه بیش از سایر سازمان ها در زمینه پرورش خلاقیت و نوآوری مسئولیت دارند، سازمان آموزش و پرورش است زیرا از یک سو وظیفه فراهم آوردن زمینه رشد و پرورش خلاقیت و نوآوری و استفاده صحیح و جهت دار از استعدادها و تواناییهای افراد را بر عهده دارد که این خود زمینه ساز توسعه فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی در جامعه است و از سوی دیگر برای پویایی خود نیازمند پرورش و بهره مندی از خلاقیت و نوآوری در سطوح سازمانی می باشند. قابلیت یادگیری و آموزش خلاقیت، این امکان را برای مسئولین آموزش و پرورش فراهم می کند که راهکارهایی را برای افزایش خلاقیت و یادگیری دانش آموزان و دانشجویان ایجاد کند [۷].

راهکارهای بهتر شدن آموزش مجازی

با راهکارهای بهتر شدن آموزش مجازی می توان تا حد زیادی از میزان معایب این سبک کاست و به میزان مزایای آن افزود. به کودکان باید آموزش داده شود به خانواده ها و به خصوص معلم ها که ایجاد فرهنگ آموزش مجازی بین خانواده ها و کودکان تا حد زیادی بر دوش آن ها قرار دارد. آن ها باید بتوانند با ایجاد خلاقیت در تدریس مجازی سطح یادگیری کودکان را افزایش دهند و آنها را برای یادگیری هر چه بیشتر تشویق کنند. خیلی از دروس نیاز به تعامل بالا دارند. تدریس این دروس سطح

سختی بیشتری دارد. به عنوان مثال تدریس مجازی ریاضی ابتدایی. معلمها باید بیشتر از سایر دروس روی این درسها تمرکز کنند [۸].

استفاده از شیوه های ترکیبی آموزشی

استفاده از شیوه های ترکیبی جلوه های صوتی و بصری و محتواهای چند رسانه ای به دانش آموزان امکان می دهد تا از لوازم و امکانات بیشتری برای آموزش بهره بگیرند. در حالی که در آموزش های سنتی دانش آموز به جز کتاب درسی معمولا منبع دیگری برای مطالعه در اختیار نخواهد داشت. به گفته کارشناسان استفاده از جلوه های بصری در آموزش نقش موثری دارد و می تواند قدرت تجسم دانش آموزان را به شکل چشم گیری افزایش دهد [۹].

آموزش دانش آموز محور

در این روش آموزشی شیوه های سنتی آموزش معلم محور، جای خود را به شیوه های مدرن آموزشی دانش آموز محور می دهند و معلم تنها نقش راهنما را برعهده خواهد داشت، همین مسئله است که به دانش آموز کمک می کند تا از روش های مختلفی برای رسیدن به آموزش های مورد نیاز استفاده کرده و مطالب را به صورت مفهومی تر بیاموزد [۱۱].

شیوه های آموزشی خلاقانه

به گفته بسیاری از پژوهشگران استفاده از اینترنت به عنوان یک بستر مناسب در آموزش می تواند منجر به دستیابی به شیوه های خلاقانه آموزشی شود. به علاوه این که استفاده از روش های مدرن آموزشی می تواند نتایج خوبی برای دانش آموزان در پی داشته باشد [۱۲].

نقش آموزش مجازی در یادگیری

باید پذیرفت که آموزش مجازی یکی از شیوه های متعارف آموزشی در سراسر دنیا است و اگر تمام زیرساخت های مورد نیاز برای این روش آموزشی مهیا باشد، از جمله روش های آموزشی مدرن و مورد توجه کارشناسان متخصص در زمینه آموزش و پرورش است [۱۳].

ارزیابی دانش آموزان

در پایان هر بخش از مطالب دوره و یا در مواقعی که مسئول دوره لازم بداند، سیستم آزمون برگزار می کند. آزمون باید طبق ضوابط و معیارهای خاص خودش برگزار شود. سؤالات آزمون می تواند به صورت تشریحی باشد که توسط مسئول دوره یا فردی خبره تصحیح می شود و یا چندگزینه ای، پرکردنی، جورکردنی و ... باشد که می تواند توسط سیستم به طور خودکار تصحیح شود. در هر دو حالت نمره باید در سیستم ثبت شود تا به طور خودکار قابل ارائه به دانش آموز یا ولی او بوده، فرد قادر باشد نمودار پیشرفت درسی خود را در هر زمان که بخواهد مشاهده کند. و نیز در پایان دوره بتواند به عنوان بخشی از نمره نهایی در نظر گرفته شود [۱۴].

نحوه دسترسی به مطالب در آموزش مجازی

در آموزش مجازی نحوه دسترسی دانش آموزان به مطالب درسی می تواند به دو روش باشد:

- ۱- محدود: دسترسی دانش آموزان به مطالب درسی دست خود دانش آموز نیست و توسط مسئول و معلم مشخص می شود. یا هم بر اساس آزمونهایی که معلم مشخص می کند، امکان پذیر است. یعنی دانش آموز در صورتی می تواند به مرحله بعد گام نهد که در مرحله قبلش نمره قبولی کسب کرده باشد. در این صورت می تواند به مطالب مرحله بعدی دسترسی پیدا کند [۱۵].
- ۲- نامحدود: دسترسی دانش آموزان به مطالب درسی منوط به شرایط خاص مکانی و زمانی نیست و هر وقت که بخواهد می تواند به مطالب درسی دسترسی پیدا کند [۱۶].

بحث و نتیجه گیری

از مباحث فوق نتیجه گرفته می شود که امروزه بحث آموزش مجازی بسیار داغ است و اکثر دانش آموزان و معلمان درگیر این مساله شده اند و متقابلاً تعدادی از افراد نیز در برابر پذیرش این نوع از آموزش مقاومت نشان می دهند. چه بسا تحقیقات اخیر نشان داده است که استفاده از تکنولوژی در آموزش، عملکرد دانش آموزان را به نحو موثری بهبود بخشیده، اگرچه روش های تدریس قدیمی و برگزاری کلاس های حضوری هنوز متداول تر از کلاسهای مجازی و آنلاین هستند، اما با توجه به شرایط فعلی و شیوع ویروس کرونا بسیاری از مدارس و موسسات آموزشی درصدد برگزاری کلاس های مجازی و آنلاین برآمدند. با توجه به اینکه در کشور ما تدریس مجازی تقریباً پدیده ای نو ظهور محسوب می شود با این حال در عصر کرونا اهمیت آن چندین برابر شده است. لذا معلمانی که از قبل تجربه ی تدریس و آموزش در فضای مجازی را نداشته اند درصدد آن بر آمده اند که این مزیت را کسب کنند و تجربه ی تدریس مجازی را در رزومه ی کاری خود بگنجانند. اما بسیاری از افراد در تدریس مجازی خود چندان موفق نبوده و نتوانستند نتیجه ی مطلوبی کسب کنند و دلیل آن نادیده گرفتن تاثیر خلاقیت در تدریس مجازی می باشد.

این مطالعه نشان داد، خانواده به عنوان اولین نهادی که فرزند با آن آشنا می شود تاثیر زیادی بر او می گذارد. در واقع تأثیر خانواده به عنوان یکی از مؤثرترین و با نفوذترین عوامل در شخصیت فرض می شود. اگر یک خانواده بنیان درستی نداشته باشد و مشکلات در آن موج میزند به طبع این شرایط بر پیشرفت تحصیلی فرزند آن خانواده نیز تأثیر می گذارد. به همین میزان در بررسی مبانی و مشکلات دانش آموزان و دانش جویان، خانواده باید مورد بررسی قرار گیرد. متخصصان، محیط خانواده را از ابعادی مانند ساختار، ارزش های حاکم، نحوه انتظارات و توقعات از فرزندان، روابط درون و برون گروهی خانواده، پایگاه اقتصادی- اجتماعی و فرهنگی، حجم خانواده، تعداد فرزندان، شخصیت و هوش والدین و ... نام می برند. والدین به جهت ایجاد انگیزه و دیدگاه آنان نسبت به مسائل و نحوه ارتباط با یکدیگر و با فرزندان خود می توانند ضمن ایجاد پویایی و حرکت، سطح پیشرفت بالایی را تعیین کنند، به طوری که اگر انتظارات و توقعات والدین هم سو و هم جهت با استعداد و توان فرزندان خود باشد، بر رشد و میزان ارزشمندی وی نسبت به خود تأثیر مثبتی خواهد گذاشت. نحوه موضع گیری والدین در قبال موفقیت تحصیلی فرزندان، رقابت میان خواهران و برادران، محیط عاطفی و معیارهای والدین، به طور کلی ایجاد یک جو روح بخش و دلپذیر خانواده، می تواند بر پیشرفت تحصیلی، تأثیر مثبت داشته باشد.

منابع و مأخذ

- [۱] احمدی مقدم، افسانه، رمضان زاده، آسیه، ۱۴۰۰، آموزش مجازی و یادگیری، بجنورد، انتشارات گسترش علوم زمین.
- [۲] اسکندری، الهه، ۱۴۰۰، آموزش مجازی بر اساس سبک های یادگیری، تهران: انتشارات زلال سبز.
- [۳] استاوردس، تینا، ۱۳۹۸، آموزش مجازی موثر: مبانی و روشهای موفقیت دانشجو، بندر ترکمن: انتشارات گلشنی
- [۴] امیرنگینی، محمد، حکیم، امین، عماد اسلام اسکویی، سید وحید، ۱۳۹۷، یادگیری الکترونیکی و آموزش مجازی، قم: انتشارات بهمن آرا.
- [۵] اکبرزاده، مریم، ۱۳۹۸، آموزش مجازی و چالشها و راهکارها، تهران: انتشارات ققنوس، چاپ هفتم.
- [۶] پسنده، فریده، ۱۳۹۷، تقویت هوش و پرورش خلاقیت، اصفهان، انتشارات فرهنگ مردم.
- [۷] جمالی، محمد جواد، ۱۳۹۹، تأثیر فضای مجازی و نقش خانواده در یادگیری دانش آموزان، رشت: انتشارات کدیور
- [۸] حسینی، سمیرا، ۱۳۹۹، هیجان پیشرفت در دانش آموزان، مه ولات: انتشارات جالیز.
- [۹] حقیقی، فهمیه السادات، فرج الهی، مهران، ۱۳۹۷، نظام سنجش و اندازه گیری دانشگاه های باز و از دور، تهران: آوای نور
- [۱۰] خلیلی شورینی، سیاوش (۱۳۹۲). روشهای تحقیق در علوم انسانی. تهران: یادواره کتاب
- [۱۱] دهنوی، زهرا، ۱۳۹۷، برات علی، آموزش مجازی (ICT) و فرایند یادگیری، تهران: انتشارات سبزیان گستر.

- [۱۲] صاحب، نادر، (۱۳۹۴)، آسیب شناسی فضای مجازی، به سفارش اداره کل آموزش و پرورش، اردبیل، انتشارات محقق اردبیلی
- [۱۳] روزنبرگ، مارک جی، (۱۳۹۴)، یادگیری الکترونیکی، مترجم: داود کریم زادگان مقدم، انتشارات دانشگاه پیام نور.
- [۱۴] رفیع زاده فراهانی، شکیلا، ۱۳۹۸، بررسی عوامل موثر در پیشرفت تحصیلی، تهران: باغ دانش
- [15] Bri D, Stucia M, Coll H, et al. A Study of Virtual learning Environments. Wswas Transaction on Advances in Engineering Education. ۲۰۱۸; 6 (1): 33-43.
- [16] Lonn, S., & Teasley, S. D. (2020). Podcasting in higher education: What are the implications for teaching and learning? *Internet and Higher Education*, 12, 88-92.
- [17] Mackey, A., & Gass, S. M. (2015). *Second language research: methodology and design*. Mahwah, N.J.: Lawrence Erlbaum Associates